

Profeet in eigen stad

Sybren Polet geëerd

door Jeroen Kummer

Op 12 december 2003 werd aan de van oorsprong Kamper schrijver en dichter Sybren Polet de prestigieuze Constantijn Huygensprijs toegekend. Polet, die op 19 juni 1924 als Sijbe Minnema in Kampen geboren werd en tot 8 januari 1954 in de stad bleef wonen¹, ontving de prijs voor wat de jury noemt ‘de breedheid van zijn oeuvre, dat varieert van toneelstuk tot kinderboek’. Sinds zijn poëziedebuut in 1949 publiceerde hij een tiental bundels; de verzamelde gedichten werden enkele jaren geleden in een vuistdikke band bijeengebracht. Daarnaast schreef Polet een dozijn romans, waarvan *Mannekino* (1968) en *De sirkelbewoners* (1970) de bekendste zijn.

De hemel bestormd

Polet heeft met zijn werk nooit een groot publiek bereikt. Hij behoort, zowel in zijn poëzie als in zijn proza, tot de groep van de ‘experimentelen’, auteurs van wie het werk in eerste instantie vooral opvalt door de fonetische spelling, curieuze interpunctie, halsbrekende typografische toeren en orakelende verteltrant. In de jaren zestig en zeventig was er een groep enthousiaste liefhebbers van dit zogeheten ‘Nieuwe Proza’, maar de stroming werd door critici afgedaan als de ‘Nieuwe Wartaal’, en liep spoedig dood; net als enkele decennia tevoren was gebeurd met de anti-literatuur van Dada en het ‘automatische’ proza van de surrealisten, twee bewegingen waaraan de naoorlogse literatuurvernieuwers bepaald schatplichtig waren. Het elan verliep. In plaats van een doorbraak, op weg naar hemelbestormende artistieke triomfen, bleek het *eksperiment* in de literatuur vooral een tamelijk rumoerige *cul-de-sac* te zijn geweest.

Iets van dit echec is zichtbaar in de loopbaan van Polet. Gedurende de jaren tachtig en begin jaren negentig verviel de schrijver tot een algeheel stilzwijgen, dat werd veroorzaakt, zoals hij later in een vraaggesprek verklaarde, door de weerstand en zelfs ‘agressie’ die zijn inhoudelijke en formele experimenten hadden opgeroepen. Vanaf midden jaren negentig begon Polet ech-

Het gezin Minnema, begin jaren dertig. Sybren Polet in matrozenpak, derde van links.

(Foto: collectie Letterkundig Museum, 's-Gravenhage.)

ter weer te publiceren. Bundels als *De andere stad* (1994) en *De hoge hoed der historie* (1999) zorgden voor een literaire come-back. Gezegd moet worden dat dit latere werk wat minder tegendraads en weerbarstig is dan wat voorafging, al blijft voor de lezer een stevige maag nog steeds een aanbeveling.

Onbekend en onbemind?

Ik kan mij vergissen, maar ik heb niet de indruk dat de Kampenaren veel omkijken naar de literaire prestaties van hun gelauwerde ex-stadgenoot. Dat valt des te sterker op, omdat men in Kampen de laatste tijd nu juist wat meer aandacht voor zijn literaire erfgoed lijkt te hebben. Ter ere van de kinderboekenschrijfster Thea Beckman werd er afgelopen zomer een stadswandeling uitgezet, en in april 2003 ontving de romancier Willem G. van Maanen, auteur van onder meer het in Kampen gesitueerde *De onrustzaaiër* (1954), uit handen van wethouder De Boer de zilveren cultuurpenning van de stad. Voor Ida Gerhardt ligt er sinds jaar en dag een gedenksteen op het Koeplein, en in artikelen en beschouwingen begint zij hoe langer hoe meer uit te groeien tot een echte 'Kamper' auteur, hoewel de dichteres in feite maar een jaar of twaalf in de stad gewoond heeft, nog diep ongelukkig ook. De figuur van Polet evenwel schijnt in Kampen niet tot de verbeelding te spreken, en de

Sybren Polet als middelbare scholier, omstreeks 1940.

Foto: collectie Letterkundig Museum, 's-Gravenhage.

vraag is nu waarom. De hierboven gesignaleerde ontoegankelijkheid van zijn werk zal er om te beginnen niet vreemd aan zijn; de aaibaarheidsfactor van Polet is domweg erg laag. Belangrijker reden is misschien nog dat Kampen in zijn oeuvre niet vóórkomt, althans niet op een herkenbare, aansprekende manier. Beckman, Gerhardt en Van Maanen hebben, bij alle verschillen, tenminste dit met elkaar gemeen dat in hun oeuvre de stad figureert - al is het maar als decor, en soms niet eens een erg flatteus decor. Polet daarentegen praat nóóit over Kampen, en dat zal allicht deels verklaren waarom er in Kampen zo zelden wordt gepraat over Polet.

‘Een uiterst vrolijk klein muziekinstrumentje’

Zo er in Kampen inderdaad voornamelijk onverschilligheid heerst als het gaat om Sybren Polet, dan is er op die regel in elk geval één uitzondering: beeldend kunstenaar Henk Tichelaar (1954). Tichelaar is al enige tijd bezig aan een reeks prenten, geïnspireerd op Polets poëzie; het is de bedoeling dat deze kunstwerken te zijner tijd als een samenhangend geheel aan het publiek gepresenteerd zullen worden.

‘Eigenlijk heb ik die gedichten van Polet door stom toeval leren kennen’, vertelt Tichelaar. ‘Dat was een jaar of vier geleden. Ik zag er meteen iets in dat mij fascineerde, vooral in die machinale gedichten. Misschien heeft het te maken met mijn eigen technische achtergrond als instrumentenmaker, maar ik ben nogal geïnteresseerd in de relatie tussen mens en machine, en in Polets gedichten zie je een prachtige spanning tussen het machinale enerzijds en het organische, het biologische of ronduit *menselijke* anderzijds. Hij laat de grens tussen die twee domeinen vervagen. Misschien mag je zelfs zeggen dat hij die grens ter discussie stelt. Er is in de natuur ook zoveel dat machinaal werkt, als je erop let. Neem de kringloop van het water: een wolk regent zich leeg, het water komt terecht op de aarde, wordt meegevoerd, ver-

(het principe van de machine)

Dit is het principe van een machine:
een machine

en al mijn goede armen gehoorzamen mij

Dit is de filosofie van een machine:
een machine,

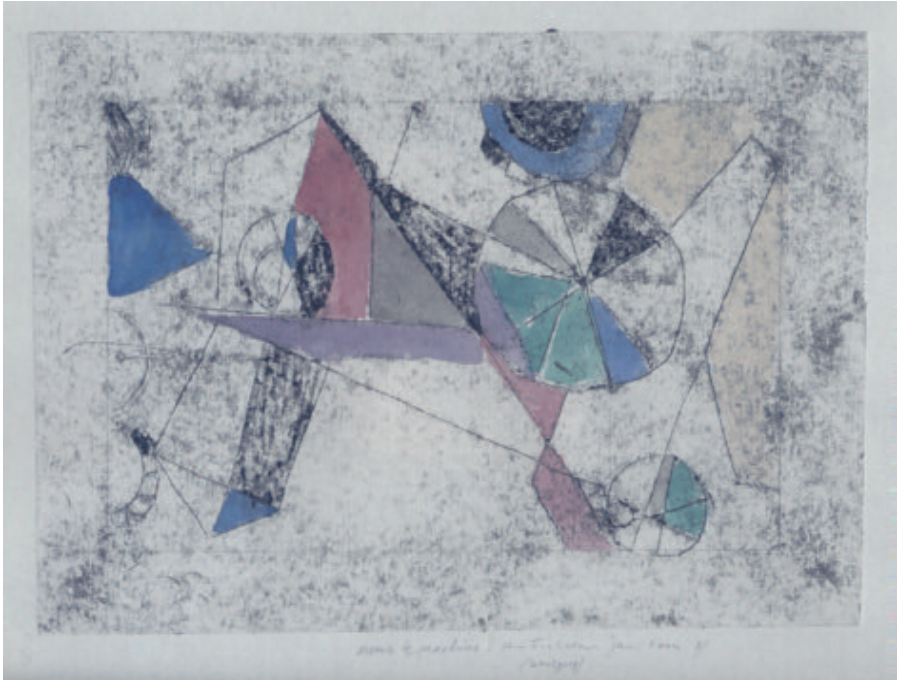
d.i.
éenzelfde
onmiddellijk funktionerende accu van *zijn*

Daarom mijn vriend
zoals een heldere zichzelf bewust geworden machine
(Zie: *Handvest van de Mechanische Mens*, regel 3 sub 4a)
niet alleen zijn eigen vormen is maar ook *is* wat hij ziet
zo aarzelt hij nimmer
maar produceert om het uur
tenminste 1 Nuttig Voorwerp, of
indien nadrukkelijk gewenst,
een klein uiterst vrolijk
muziekinstrumentje

Dit is het principe van een machine

damp, en vormt een nieuwe wolk. Dat soort blinde processen zie je overal, het is eigen aan het leven.

Ik reageer nogal intuïtief op poëzie. In die eerste gedichten van Polet die ik las, kwam ik een zinsnede tegen die me onmiddellijk aansprak: 'een uiterst vrolijk klein muziekinstrumentje'. Dat vind ik een treffende formulering. Zo'n beeld heeft een bepaalde concreetheid, en ook lichtvoetigheid, die geloof ik in mijn eigen werk ook wel aanwijsbaar is. In elk geval zette die poëzie van Polet me op een spoor, en sindsdien werk ik, met grote tussenpozen weliswaar, aan een serie etsen, geënt op zijn machinale gedichten. De tech-

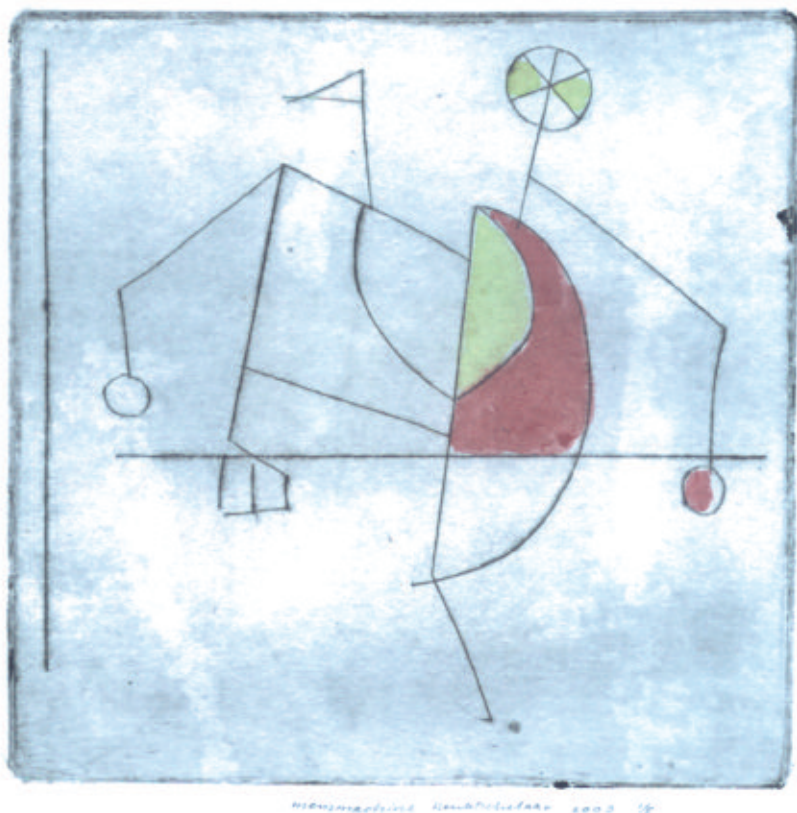

Henk Tichelaar, "Beweging". Droge naald in karton, 2004.

niek die ik gebruik is droge naald, waarbij ik de tekening naderhand inkleur. Het is mijn bedoeling om de prenten uiteindelijk in een kleine oplage te drukken en onder te brengen in twee doosjes, elk met een eigen titel: *Oude Mechanica I en II*. Het Frans Walkate Archief heeft belangstelling getoond om een speciale expositie rond de reeks te organiseren. Komt er toch nog een Kamper eerbetoon aan Polet!

Roep in de woestijn

Dat een profeet in eigen land niet wordt geëerd, is onvermijdelijk, en misschien ook het beste bewijs dat je inderdaad met een profeet van doen hebt. Hoe Polet aan Kampen terugdenkt - toch de plaats waar hij de eerste dertig jaar van zijn leven heeft gesleten -, zal mogelijk duidelijk worden uit zijn driedelige autobiografie, *Een geschreven leven*, waarvan het eerste deel, blijkens een aankondiging van uitgeverij Wereldbibliotheek, in de loop van 2004 zal verschijnen. Het gebeurt hoe dan ook niet dagelijks dat een Kampenaar wordt onderscheiden met de op één na belangrijkste literaire prijs van

Henk Tichelaar, "Mensmachine". Droge naald in karton, 2003.

Nederland. Hoog tijd dus dat de stad Polet, liefst nu hij nog onder ons is, publiekelijk eer bewijst. Dat kan op allerlei manieren, maar het minste is wel dit: dat onze vroede vaders, als er weer eens een naam verzonnen moet worden voor een plek in het Kamper straatbeeld - en dan niet een *cul-de-sac*, natuurlijk - denken aan Polet.

Noot

- 1 Zoals blijkt uit de inschrijving in het Bevolkingsregister, berustend in het Gemeentearchief Kampen, en een mededeling van de afdeling Publiekszaken van de gemeente Kampen. Voor de hulp bij het spuurwerk dank ik drs Js. Mooijweer, alsmede de heer J. van Ommen, medewerker bij genoemde gemeentelijke afdeling.